

Смирнов Ігор Георгійович

*доктор географічних наук, професор,
професор кафедри країнознавства та туризму*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Любіцева Ольга Олександрівна

*доктор географічних наук, професор,
завідувачка кафедри країнознавства та туризму
географічного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я ТА СУЧАСНІ
ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНІ ПРОЄКТИ ЄС
«ІНІЦІАТИВА ТРИМОР'Я» ТА «ТЕН-Т»
(УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ)**

Україна посилює співпрацю з Європейським союзом у всіх можливих сферах. До однієї з найбільш важливих є транспортно-логістична сфера, де нині здійснюється декілька важливих проєктів під загальною назвою «Єврологістика». Донедавна вони стосувалися переважно країн Західної Європи, але останніми роками увага ЄС у транспортно-логістичних питаннях змістилась до регіону Центрально-Східної Європи, де знаходяться переважно країни – нові члени ЄС. Більшість з них мають кордони з Україною, якій відводиться важливе місце у транспортно-логістичній діяльності у цьому регіоні, незважаючи на те, що Україна була до 2022 р. асоційованим (а не повним) членом ЄС (нині є державою-кандидатом на вступ до ЄС), що пояснюється надзвичайно вигідним транспортно-географічним (або геологістичним) положенням нашої країни на транспортному перехресті євроазійського континенту. Серед цих проєктів останніми роками найбільш важливим є проєкт ЄС «Ініціатива Тримор'я», який охоплює 12 країн – членів ЄС, що знаходяться між Балтійським, Адріатичним та Чорним морями.

Незважаючи на те, що Україна поки що не належить до безпосередніх учасників проєкту «Ініціатива Трьох морів», вона активно бере участь у виконанні окремих підпроєктів. Сучасний єврологістичний проєкт «Ініціатива Тримор'я» суттєво відрізняється від геополітичної концепції з близькою назвою «Міжмор'я», яка існувала в 1920–1930-х рр.

Міжмор'я (польськ. – Miedzymorze, лат. – Intermarium) – геополітична доктрина, пов'язана з традиціями багатонаціональної Другої Речі Посполитої та маюча за основу створення об'єднання держав Центрально-Східної Європи. У широкому розумінні до Міжмор'я включався простір між Адріатичним, Балтійським та Чорним морями, а саме такі країни, як Польща, Литва, Латвія, Естонія, Білорусь, Україна, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, Югославія та, за можливістю, Фінляндія та Грузія. Згідно прихильників цієї концепції таке об'єднання дозволило би державам-членам уникнути домінування Німеччини та Росії в регіоні Центрально-Східної Європи. Концепція Міжмор'я взаємодоповнювалась з іншою геополітичною концепцією – прометеїзму, метою якої був розпад Російської імперії (пізніше – СРСР).

Концепція Міжмор'я у комплексному розумінні була не тільки геополітичною, оскільки передбачала і транспортно-географічні зв'язки країн-учасниць. Вперше на це звернула увагу українська дослідниця, доктор з географії та історії Олена Степанів. Так, у своїй книзі «Сучасний Львів» (1943) вона надала характеристику транспортної інфраструктури Львова на той час і відмітила визначне положення міста у системі транспортно-комунікаційних шляхів східної частини європейського континенту, що сполучали Балтику з Чорним морем, тобто у межах Міжмор'я [1]. Детальну характеристику транспортно-логістичного змісту досліджень О. Степанів наведено у працях автора [2; 3]. Доктор О. Степанів визначила основні риси транспортної інфраструктури Львова та Львівщини. Наукові праці Олени Степанів зберігають свою актуальність і нині. Зокрема це стосується питань географії транспорту на прикладі Львова, що викладені вище. Ці питання з сучасної точки зору стосуються не тільки транспорту, але й

міжнародної логістики, з якої був підготовлений і опублікований навчальний посібник автора «Міжнародна логістика» [4]. У цьому посібнику є розділ 19 «Україна в системі Балто-Чорноморської транспортно-логістичної інтеграції», що є власне сучасним розвитком поглядів О. Степанів на сполучення Балтики з Чорним морем, як головного комунікаційного шляху східної частини європейського континенту та ролі Львова як центрального транспортно-логістичного хабу на цьому шляху.

Сучасним продовженням концепції Міжмор'я та досліджень О. Степанів, за нашою думкою, можна вважати новітній проєкт Європейського союзу у транспортно-логістичній сфері – «Ініціатива Тримор'я» (ІТМ). Саміт ІТМ у Таллінні (19-20 жовтня 2020 р.) підкреслив вплив ІТМ на весь балтійсько-адриатично-чорноморський регіон. Недаремно проєкт назвали саме «Ініціативою Тримор'я», а не «Міжмор'я», підкреслюючи у такий спосіб не тільки відмінність від міжвоєнної концепції Міжмор'я, а й те, що інфраструктурною співпрацею в межах ІТМ може бути територія, що включає басейни цих морів, а не лише простір, розташований між узбережжями. Серед стратегічних партнерів ІТМ, насамперед, називаються дві країни Східного партнерства – Україна і Грузія.

Запрошення Києву на перший саміт ІТМ у 2016 р. було надіслане, але проігнороване з незрозумілих причин. Тому нині для України залишається можливість співпраці з Ініціативою Тримор'я за форматом «ІТМ+Україна». Оскільки Польща є двигуном цієї ініціативи, то ця можливість є власне ще одним напрямком українсько-польської співпраці. Головним спрямуванням ІТМ є інфраструктурна співпраця в трьох вимірах: транспортно-логістичному (автомобільні, залізничні, авіаційні та водні шляхи сполучень), енергетичному (газопроводи, СПГ-термінали, ЛЕП) та інформаційно-цифровому. Україна вже співпрацює з ІТМ, і передусім із Польщею, у таких важливих інфраструктурних проєктах, як автомагістраль Гданськ – Одеса, залізничне сполучення в межах проєкту «Вікінг», розвиток газової інфраструктури в межах коридору «Північ – Південь» (із залученням українських підземних сховищ блакитного палива).

Бажання Києва приєднатися до співпраці в межах Ініціативи Тримор'я було підтверджене президентом В. Зеленським у заяві, зробленій у Варшаві на спільному брифінгу з президентом Польщі А. Дудою 31 серпня 2019 р. напередодні річниці початку Другої світової війни. Україна, попри відсутність статусу офіційного членства в ІТМ, є активним учасником багатьох її проєктів, зокрема флагманської ініціативи – автомагістралі Via Carpatia, у якому наша країна бере участь, як повноправна сторона. Прокладену за «меридіаном» мережу «Віа Карпатія» слід трактувати, як «хребет» проєкту, а добудову широтних «ребер» за маршрутами Люблін – Холм – Ковель – Луцьк – Київ, Люблін – Замостя – Львів – Тернопіль – Вінниця – Умань та Жешув – Львів і далі до Умані слід розглядати його логічним продовженням.

Ініціатива «Диверсифікації джерел постачання газу та інтеграції газової інфраструктури в регіоні Тримор'я» із впровадженням проєкту «Baltic Pipe», можливо, за сучасних умов російської агресії в Україні, є навіть стратегічно важливішою, ніж автомагістралі. Ініціативу спільно координують Польща, Словаччина, Данія й Норвегія. В українському вимірі вона включає створення потужного транзитного коридору для газу, зокрема будівництво нового газопроводу з Польщі до України, модернізацію компресорної станції на кордоні, розширення внутрішньої газотранспортної системи в обох країнах.

Україна також бере участь в інших проєктах, які входять до сфери «Ініціативи Тримор'я». Це румунські проєкти (транспортна біржа ІТМ та цифрова платформа для моніторингу гідрографічної бази в регіоні) та проєкт залізничного сполучення Viking Train (спільна ініціатива литовських та українських залізниць, а також портових компаній і портів у Клайпеді, Чорноморську й Одесі). Крім того, ще є польський проєкт управління безпілотниками ближньої дії (Central European Drone Demonstrator – CEDD). Також Україна розглядається, як майбутній партнер у проєкті ІТМ румунсько-угорсько-словацького транзитного коридору природного газу. Отже, Україна уже сьогодні, не маючи офіційного членства в «Ініціативі

Тримор'я», є учасником багатьох проєктів, що реалізуються у межах цього проєкту.

В сучасних умовах протистояння України російській агресії єврологістичний проєкт «Ініціатива Тримор'я» набуває нової актуальності та взаємодіє з формуванням Трансєвропейської транспортної мережі (TEN-T) [5]. У липні 2022 р. ЄС включив до цієї мережі українські логістичні шляхи: Єврокомісія внесла зміни до індикативних мап TEN-T, включивши до них логістичні маршрути, що проходять Україною. Це рішення є стратегічним кроком у процесі інтеграції України до ЄС та сприятиме реалізації ініціативи «Шляхи солідарності» щодо експорту української аграрної продукції та доставки гуманітарної допомоги в Україну. Зокрема, внесено наступні зміни: коридор «Північне море – Балтійське море» продовжено через Львів, Київ до Маріуполя; Балто-Чорноморсько-Егейський коридор продовжено через Львів, Чернівці (через територію Румунії і Молдови) до Одеси; коридор «Балтійське море – Адріатичне море» проходитиме через Львів.

Включення українських логістичних маршрутів до мережі TEN-T дозволяє: усунути існуючі перешкоди при здійсненні логістичних операцій; залучити європейські інвестиції для модернізації української транспортної інфраструктури; отримати доступ до інструментів допомоги ЄС у питанні розбудови української частини мережі TEN-T; розвивати мультимодальні перевезення; зменшити логістичні витрати; підвищити якість послуг при перевезеннях товарів.

Єврокомісія виключила з мережі TEN-T російські та білоруські маршрути, а також понизила в статусі маршрути на території ЄС на стиках з цими країнами-агресорами.

Мережа TEN-T була створена ЄС з метою з'єднати Європу з заходу на схід та з півночі на південь мережею автодоріг, залізниць, аеропортів та водних шляхів. Розвиток цієї Панєвропейської транспортно-логістичної системи передбачає два етапи: до 2030 р. має бути завершено побудову «ключової мережі», а до 2050 р. – «загальної мережі». Україна увійшла до TEN-T 2017 р. Відповідно до Індикативного інвестиційного плану Єврокомісії з розвитку

коридорів TEN-T в Україні планується реалізувати проекти на загальну суму 4,45 млрд.євро і це є найбільшим показником серед усіх держав Східного партнерства.

Література:

1. Любіцева О.О., Смирнов І.Г. Від геополітичної концепції Міжмор'я до єврологістичного проекту ЄС «Ініціатива Тримор'я»: український вимір. Географія та туризм : наук. журнал / Ред.кол.: Запотоцький С.П. (гол. ред.) та інші. Київ : Альфа-ПК, 2021. Вип. 66. С. 54–62.

2. Смирнов І.Г. Олена Степанів: перша українська жінка-офіцерка та геологістка. Логістика. Проблеми та рішення. Міжн. наук.-практ. журнал. 2021. № 4-5 (95-96). С. 54–66.

3. Смирнов І.Г., Олійник Я.Б. Міжнародна логістика : навч. посіб. Київ : Обрії, 2011. 546 с.

4. Степанів Олена. Сучасний Львів. Краків-Львів : Українське видавництво, 1943. 170 с.

5. Trans-European Transport Network (TEN-T). URL: <https://transport.ec.europa.eu>